

112 . Moigrad | Comuna: Mirșid | Județ: Sălaj | Punct: Dealul Măgura | Anul: 1998

Anul: 1998

Cod RAN: 142159.03

Perioade: Antichitate

Epoci: Epoca romană timpurie

Tipuri sit: locuire

Categorii sit: Apărare (construcții defensive), Domestic, Neatribuit

Autori: Dan Băcueț-Crișan, Sanda Băcueț-Crișan, Alexandru Matei

Instituții: Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău, Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău, Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău

Raport

Cercetările arheologice, realizate în ultimii ani (1994-1995)¹ în capitala provinciei romane Dacia Porolissensis la Porolissum, au dus la identificarea, a două aliniamente de baze de piloni lucrate din zidărie plină, la locul cunoscut sub denumirea "Valul Dublu", între dealurile Porcarului și Dealul cu Morii (Cumorii ?) amplasate la cca. 250-280 m. distanță între ele și situate la cca. 3,5 km. vest de castrul roman de pe dealul Pomet. Interpretate inițial² ca fiind urmele unor baze masive de tunuri de apărare lucrate din piatră, în urma cercetărilor arheologice realizate aici, acum, s-a dovedit că aceste baze rectangulare de zidărie cu dimensiunile de cca. 3x3m. și 6x3m., reprezintă în fapt, bazele unor piloni care formau două aliniamente pentru două apeducte (vezi planșa nr. 1/a) construite pe piloni de piatră, apeducte care aprovizionau cu apa necesară întreg complexul militar și urban roman de la Porolissum

În prezent, în zona cunoscută sub denumirea "Valul Dublu", se observă pe teren trei valuri de pământ, în două din aceste valuri, din loc în loc la distanțe relativ egale unele de altele, apar urmele unor gropi rectangulare rămase în urma scoaterii pietrelor din aceste ziduri pline (piloni-baze). Pe aliniamentul exterior se puteau număra 26 de astfel de adâncituri în creasta valului amplasate la mici distanțe unele de altele, iar pe creasta valului interior 29 de adâncituri care reprezintă de fapt locul "turnurilor" scoase ulterior de către țărani. Piatra (de calcar) a acestor turnuri a fost scoasă și folosită pentru construcțiile moderne în sat și pentru arderea ei în cuptoare pentru obținerea varului.

Dimensiunile acestor construcții - piloni - (baze) lucrate din zidărie plină masivă foarte bine prinsă cu mortar și stabilizată cu pământ bătut cu maiul în straturi succesive la exterior, sunt nefirești pentru a fi niște simple baze de turnuri de lemn așa cum s-a susținut până în prezent³. Pilonii de pe aliniamentul interior au în teren următoarele dimensiuni: pilon I = 6,20 x 3,20 (fundațiile) - zidul propriu-zis urcă cu dimensiunile de 6 x 3 m; pilonul II este scos în întregime, nu poate fi măsurat corect, lățimea sa surprinsă în secțiune este de 3,30 m; pilonul III: 6,40 x 3,40 m, între ei există 6 m. distanță (20 de picioare romane). Lucrați din zidărie plină acești piloni respectă în construcția și amplasarea lor unitatea de măsură romană (picioarul roman 0,30 m). La aliniamentul exterior cei 6 piloni surprinși în secțiuni au lățimile de: 3,00 m; 3,30 m, 3,45 m, 3,60 m și sunt amplasați în așa fel încât distanța dintre ei să fie de 3,00 m (10 picioare romane), pentru a se putea realiza mai ușor arcele dintre piloni.

Pe ambele aliniamente fundațiile intră foarte puțin adânc în pământ, lângă zidurile rectangulare ale acestor baze de piloni, în exteriorul lor în special la aliniamentul interior, a fost depus pământ bătut cu maiul, concomitent cu construcția zidului plin de piatră care formează pilonul propriu-zis. Pe nivelul antic de călcare se observă un strat gros de dărâmtură provenit din demolarea (dărâmarea) zidăriei pilonilor, în general, pe nivelul antic de călcare, sub dărâmături, au apărut foarte multe fragmente de la conducte pentru apă lucrate din lut ars. Conductele aparțineau unor tipuri distincte: cu lungimea de 60 cm și diametrul de 10 cm și tipul I și tipul II cu lungimea de 35 cm și cu diametrul de 7-8 cm, conductele aveau pereții foarte groși

lucrați dintr-o pastă de lut

de bună calitate. Amplasate pe distanța de cca. 280 m, în linie dreaptă între cele două dealuri, Dealul Porcarului și Dealul Cumori (Dealul cu Mori), aceste două aliniamente formează de fapt aliniamentele pentru două apeducte care trebuiau să treacă fără cădere bruscă de nivel, de la un deal pe altul. Conducele aprovizionau cu apă orașul Porolissum și cele două caste de pe Pomet și Citera. Diferența de nivel dintre cele două dealuri și baza apeductului este de cca. 30-22 m. Apa era colectată din niște izvoare captate în Muntele Meseș - vârful Druia4, izvoare amplasate la altitudinea de 520-533 m.

Dealurile Pomet și Citera domină întreaga zonă prin poziția lor singuratică, ele fiind cele mai înalte dealuri - Pomet - 501 m, și Citera - 493 m. Amplasate pe aceste dealuri care reprezentau cele mai înalte înălțimi ale zonei aceste două caste, atât în fazele lor de pământ cât și în cele de piatră, nu închideau în perimetrul lor surse proprii de apă. Micile văi (Pometului, Ursoaii) au un debit foarte slab, și sunt situate la distanțe respectabile de aceste caste. În fapt, dealurile Pomet și Citera sunt dealurile de origine vulcanică și sunt lipsite total de izvoare de apă. Izvoarele încep să apară în jurul celor două caste la distanță apreciabilă de incintele fortificate și la diferențe de nivel de cca. 40-60-80 m.

În castrul mare de pe Pomet, construit în punctul cel mai înalt al incintei fortificate, a fost identificat și cercetat un bazin cisternă de dimensiuni foarte mari care putea să păstreze ca rezervă până la cca. 800 mc de apă 5. Din acest bazin, prin cădere, putea fi aprovizionat cu apă întreg castrul.

În anul 1998 au fost efectuate observații arheologice mult mai amănunțite datorită realizării a două secțiuni perpendiculare pe cele două aliniamente. Astfel, pe lângă cele două faze de piatră ale celor două aliniamente cunoscute deja, a fost pusă în evidență existența acum a unei faze inițiale de construcție a unui apeduct, acesta fiind realizat pe piloni de lemn (vezi profilul de la planșa nr. 1/b). Au fost surprinse trei gropi mari pentru stâlpi de lemn, gropi dispuse în aceeași ordonare și cu aproximativ aceleași dimensiuni în amândouă secțiunile perpendiculare realizate în acest an, secțiuni amplasate la cca. 25 m unele de altele. Gropile stâlpilor de lemn au fost surprinse în cele două secțiuni și sunt de mari dimensiuni, având o formă aproximativ rectangulară cu laturile de cca. 1,70; 1,65; 1,50 m. În mijlocul gropii au fost identificate urmele stâlpilor de lemn foarte groși - stâlpi care au diametrul ce variază între 0,70; 0,65 și 0,60m grosime. Distanța între cei trei piloni de lemn este de cca. 2 m între stâlpii nr. 2 și 3 și de 2,75 m între stâlpul nr. 1 și nr. 2 (vezi planșa nr. 1/b). În același mod, ca distanță și orientare, au fost identificate gropile și în secțiunea aflată la 25 m sud de prima secțiune. Acești trei piloni forma un aliniament inițial pe care a fost construit apoi un eșafodaj (schelet) de bârne de lemn ce forma baza pe care se sprijineau conductele pentru apă; olane sau chiar tuburi de lemn - conducte scobite în trunchiuri de lemn 6. Pentru o zonă unde iarna temperaturile erau destul de joase, obligativitatea izolării conductelor, ce erau practic situate în aer liber, este o necesitate. Conducele de lemn prin însuși materialul din care erau realizate (grosimea lor) reprezentau un bun material izolant 7. După construirea primei faze a apeductului de piatră (aliniamentul interior), se renunță la apeductul de lemn, zona este nivelată, iar apoi aici, pe același loc, peste nivelare, se construiește un murus caespiticius - lucrat din gllii uscate parțial la soare. Acest murus caespiticius are lățimea de 6 m. Din profilul bine păstrat se poate vedea că paramentele exterioare ale acestui val s-au păstrat foarte bine ele având marginile nedistruse la o lățime de cca. 4 m, în rest ar putea fi dărâmturi din acest murus caespiticius. Ulterior, după distrugerea acestui murus caespiticius, care spre exterior se pare că avea un șanț de drenaj al apei (vezi planșa nr. 1/b), a fost adus aici mult pământ care a acoperit această construcție realizându-se astfel un nou val foarte lat de cca. 18-20 m. În mijlocul acestui nou val, fără să aibă orientarea valului, a fost construit al doilea aliniament al apeductului de piatră format din cca. 28-30 piloni (aliniamentul exterior) lucrați din zidărie plină și având aproximativ 3 m (10 picioare romane) distanță între ei, cu dimensiunile de cca. 3,30 x 3,60 m fiecare pilon.

Note

- 1 Cercetări de suprafață și săpături arheologice inedite efectuate de Al. V. Matei. Materiale și rezultate inedite prezentate parțial la Sesiunea de comunicări științifice "în memoriam Hadrian Daicovciu", Cluj, 20-15 octombrie 1994.

---

2 M. Macrea și colab., în: Materiale, 8, 1962, p. 484 sq., publică raportul cu concluziile săpăturile efectuate aici de cercetătorul I. Mitrofan în anul 1959: "Din secțiunea practică în acest punct rezultă că în această zonă a limes-ului a fost folosit un sistem necunoscut de noi în alte părți. Rămâne ca săpăturile viitoare să precizeze caracterul acestui sistem de fortificații".

3 N. Gudea, în: Acta MP., 13, 1989, p. 111 sqq.

4 Periegheză al. V. Matei, martie-aprilie 1994, septembrie 1995 și mai 1998. Din acest loc, vârful Druia din Meseș, izvorăsc mai multe văi: Valea Ortelecului, cu patru afluenți ce au traseul spre est, Valea Pomătului cu alți trei afluenți ce au traseul spre est și cu Valea Jurtiana ce curge tot spre est, iar Valea Gabii și alți doi afluenți curg spre vest. Imediat sub Vârful Druia cu 50 m mai jos la altitudinea de 533-520 m. se află locul numit "La mereze", un întins platou neted unde se află trei lacuri alpine pline cu apă de izvor. Din aceste lacuri pornesc spre est și vest văile amintite mai sus. Aici se află bazinele de captare a apei realizate de către romani. Nivelul altitudinii lacurilor (bazinele) 530 m - 540 m permite ca apa să urce pe principiul vaselor comunicate la cota 496 m - 490 m la care se află punctele cele mai ridicate ale castrelor de pe Pomet și de pe Dealul Citera. Probabil cota de 416 m altitudine a bazei pilonilor apeductelor era prea joasă pentru a permite ca apa să urce apoi la înălțimea dorită. Trebuie specificat acum că apeductele de la Porolissum aparțin tipului de "apeduct sub presiune". Calculele ingineresti de specialitate au dus la această concluzie și inginerii romani au hotărât construirea acestor apeducte pe piloni între cele două dealuri: Dealul Porcarului (448 m) și Dealul cu Mori (438 m).

5 N. Gudea, în: Acta MP., XII, 1988, p. 149-165 cu planul rezervorului.

6 Se cunosc ca descoperite de conducte astfel de conducte lucrate din bușteni de lemn care au la capete îmbinări realizate prin strungire, ele îmbinându-se ca și conductele de lut sau prezintă coliere metalice care strâng cele două capete, vezi: Waldemar Haberey, Die Romischen Wasserleitungen nach, Köln, Bonn, 1972, p. 135, fig. 101-102.

7 Klaus Grewe, Planung und Trassierung romischer Wasserleitungen, Wiesbaden, 1992, p. 57, descoperirea de la Aachen.

Pământul deșus peste "zidul" cu miezul din glijă (caespites) a format o bază foarte solidă care astfel a reușit să păstreze "zidul" realizat din glijă până la cca. 1,10-1,30 m înălțime, cu cca. 6-8 rânduri de glijă păstrate și care se observă foarte bine în profilele celor două secțiuni realizate în acest an (vezi planșa nr. 1/b). Este foarte clar rolul de apărare, pe care acest inițial "zid" (murus) format din caespites (glijă) îl avea pentru primul aliniament al apeductului (cel interior), în fața căruia, la cca. 15-20 m, este amplasat. După distrugerea (cutremur, incendiu ?!) primului aliniament (interior) al apeductului, peste acel "zid" format din glijă și în acest val, ca bază de susținere, se construiește noul aliniament (cel exterior) al celui de-al doilea apeduct de piatră de la Porolissum, a cărui piloni sunt amplasați la distanța de 3 m (10 picioare romane) unul de altul. Deocamdată, este foarte greu de stabilit cât timp au funcționat cele două apeducte simultan și dacă unul servea complexul militar iar altul era pentru orașul și complexul civil de locuire - Porolissum.

Surprinderea și a fazei inițiale de lemn a unui apeduct construit foarte timpuriu, pe lângă alte elemente specifice civilizației romane, prezintă forța romanității ce exista aici la frontiera de nord-vest a Daciei Romane și a Imperiului Roman.

Informații suplimentare online

[Raportul 1679 din cronica.cimec.ro](http://raportul1679.din.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.pe.harta.folosind.mapserver.cimec.ro)